

SCENARIUSZ 13

Twoje prawa, twoja szkoła – warsztat z prawniczką

Katarzyna Effort-Szczepaniak

I. WPROWADZENIE

1. Tytuł: Twoje prawa, twoja szkoła – warsztat z prawniczką

2. Opis wskazania:

Przedmioty nauczania: historia, język polski, zajęcia z wychowawcą (godzina wychowawcza), WOS.

3. Adresaci lekcji: uczniowie klas 4 – 8 Szkoły Podstawowej.

4. Cel ogólny: uświadomienie młodzieży jak funkcjonuje świat i jak mogą na niego wpływać zaczynając od swojej szkoły. Podkreślenie świadomości istnienia praw i obowiązków młodych obywateli, uświadomienie, że każdy ma wpływ na funkcjonowanie swojej społeczności, a co za tym idzie kształtuje demokrację.

5. Cele szczegółowe:

- Uczeń charakteryzuje społeczność szkolną z uwzględnieniem swoich praw i obowiązków.
- Uczeń rozumie potrzebę ustalania praw i obowiązków w szkole i społeczeństwie.
- Uczeń potrafi wymienić podstawowe prawa ucznia, takie jak prawo do nauki, szacunku, bezpieczeństwa, odpoczynku, równego traktowania i wyrażania swojego zdania, wynikające z Konstytucji RP i Konwencji o prawach dziecka,
- Uczeń wie, że istnieją akty prawne uszczegóławiające jego prawa i regulujące kwestie edukacji,
- Uczeń potrafi wskazać swoje kluczowe obowiązki, np. obowiązek nauki, przestrzegania zasad kultury i szacunku do innych oraz dbałości o mienie szkolne.
- Uczeń wie, że Statut Szkoły jest dokumentem, w którym zapisane są jego prawa i obowiązki.
- Uczeń potrafi wskazać, gdzie szukać pomocy w przypadku naruszenia jego praw (np. Rzecznik Praw Ucznia, Samorząd Uczniowski, nauczyciele, wychowawcy, dyrekcja, Rzecznik Praw Dziecka, kuratorium oświaty).
- Uczeń rozumie, że ma wpływ na otaczający świat i może inicjować zmiany w swoim środowisku, zaczynając od szkoły,
- Uczeń jest świadomy, że jego zdanie liczy się i ma prawo do wyrażania swoich myśli i przekonań.

6. Metody pracy: krótka forma prostej prezentacji multimedialnej, warsztat, burza mózgów, praca w grupach, gra interaktywna „Co by było, gdyby...”, moderowana dyskusja, praca z dokumentem źródłowym (Statut Szkoły), gra „Prawda/Falsz”, fiszki do powtórzenia przekazanych treści.

7. Spis pomocy dydaktycznych i materiałów:

- prezentacja multimedialna zawierająca kluczowe przepisy Konstytucji RP i Konwencji o Prawach Dziecka
- kartki, flamastry, długopisy,
- tablica (whiteboard),
- duże arkusze papieru,
- kartki z zapisanymi hasłami (prawa i obowiązki ucznia),
- egzemplarze statutu szkoły
- karty do gry P/F
- fiszki

PRZEBIEG ZAJĘĆ

8. Przebieg lekcji ze wskazaniem czasu na poszczególne jej elementy:

I. Faza wprowadzająca – Czas: 15 minut

1. Powitanie i wprowadzenie do tematu (5 minut):

- Przywitanie uczniów i przedstawienie tematu zajęć: „Moja szkoła – Moje prawa”.
- Krótka informacja o projekcie „Young Democracy – Siła Mojego Głosu” Fundacji EduKABE, którego celem jest uświadomienie młodym ludziom, że są częścią społeczeństwa i mają wpływ na otaczający ich świat, poczynwszy od szkoły.
- Zadanie pytań: „Czy kiedykolwiek pomyśleliście, że macie wpływ na to, jak może wyglądać nasz świat?” oraz „Czy wiecie, że możemy w nim funkcjonować wg. przyjętych zasad (praw i obowiązków)?”.

2. Burza mózgów „Po co zasady?” (10 minut):

- Zapytanie uczniów: „Po co są zasady w szkole? Co by było, gdyby nie było żadnych zasad?” . Zapisanie pomysłów na tablicy.
- Podsumowanie, wyjaśnienie, że zasady te tworzą prawo i są charakterystyczne dla różnych sytuacji, a w szkole dotyczą każdego ucznia. Podkreślenie, że jasne zasady pozwalają płynnie poruszać się w szkolnej rzeczywistości i tworzą poczucie bezpieczeństwa.
- Dyskusja na temat sytuacji, w których uczniowie czuli się niesprawiedliwie potraktowani lub zastanawiali się, czy ich zdanie się liczy. Podkreślenie, że szkoła to nie tylko nauka, ale też miejsce, gdzie każdy ma swoje prawa.
- Dyskusja na temat jak uczniowie widzą możliwość rozwiązania problematycznych sytuacji w szkole (zasygnalizowanie możliwości rozwiązania konfliktu poprzez komunikację i mediację np. rówieśniczą)

II. Faza realizacyjna

- Wprowadzenie informacji o prawach ucznia poprzez prostą prezentację multimedialną oraz Warsztat i Praca w grupach – Czas: 65 minut

1. Prezentacja multimedialna (ewentualnie z animacją) wprowadzenie pojęć praw/obowiązków, zaznaczenie istnienia odpowiednich aktów prawnych, omówienie praw ucznia/dziecka, możliwości wpływu na otoczenie, informacje o samorządzie uczniowskim. (5 minut)

2. Ćwiczenie 1: „Prawo czy Obowiązek?” (Warsztat – 20 minut):

- Nauczyciel rozkłada na ławce kartki z zapisanymi hasłami przedstawiającymi prawa lub obowiązki ucznia ,np. „odpoczynek na przerwie”, „korzystanie z biblioteki”, „systematyczne uczęszczanie na zajęcia”, „poszanowanie godności własnej i innych”.
- Kolejno każdy uczeń wybiera kartkę, odczytuje stwierdzenie, a następnie decyduje, czy jest to „prawo” (co może robić) czy „obowiązek” (co musi robić), i przykleja ją na przygotowanym dużym arkuszu papieru podzielonym na dwie kolumny: „Prawa” i „Obowiązki”.
- Wspólne odczytanie wszystkich stwierdzeń i krótka dyskusja, czy uczniowie uważają istnienie praw i obowiązków za potrzebne i ważne.
- Wprowadzenie informacji, że podstawowym dokumentem szkolnym, gdzie zapisane są prawa i obowiązki, jest „Statut Szkoły”, który musi być jawny. Podkreślenie, że statut chroni uczniów i porządkuje życie szkolne. Statut określa także tryb składania skarg w przypadku naruszenia praw ucznia.

3. Ćwiczenie 2: „Moje prawa w Statucie i nie tylko” (Praca w grupach – 20 minut):

- Podział uczniów na 3-4 grupy. Każda grupa otrzymuje fragment Statutu Szkoły dotyczący praw i obowiązków ucznia.
- Zadanie dla grup Przeczytanie i omówienie wskazanych zapisów, a następnie przedstawienie, co one oznaczają w praktyce w codziennym życiu szkolnym.
- Nauczyciel wspiera grupy, wyjaśniając niezrozumiałe zapisy i podając przykłady, odwołując się do „ściągawki” z prawami i obowiązkami z Konstytucji RP, Konwencji o Prawach Dziecka oraz prawa oświatowego (z prezentacji multimedialnej która może być powtarzana lub wyświetlana ponownie w miarę potrzeby):
- Prawo do nauki: „każdy z was ma prawo chodzić do szkoły i uczyć się. To jest zapisane w Konstytucji RP (art. 70)” . Nauka do 18 roku życia jest obowiązkowa wynika to z
- Prawo do szacunku i bezpieczeństwa: „nikt w szkole nie może was krzywdzić ani obrażać”. „Nauczyciele i uczniowie powinni się wzajemnie szanować” . To prawo do wychowania bez przemocy oraz wolność od wszelkich form przemocy, w tym psychicznej i dyskryminacji.
- Prawo do wyrażania swojego zdania: „możecie mówić, co myślicie, np. w samorządzie uczniowskim. Gwarantuje to art. 54 Konstytucji RP oraz art. 12 Konwencji o prawach dziecka” . Prawo do swobody myśli, sumienia i religii oraz wolność słowa i uzewnętrzniania przekonań.
- Prawo do odpoczynku: „oprócz nauki macie prawo do przerw i zajęć pozalekcyjnych. To też jest zapisane w Konwencji o prawach dziecka (art. 31)” . Uczeń ma też prawo do wolnego czasu i rozwijania zainteresowań .
- Inne prawa ucznia: prawo do uzasadnienia oceny, wglądu do dokumentacji oceniania, egzaminów poprawkowych, pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Prawo do posiadania przedmiotów osobistych, z wyjątkiem zagrażających bezpieczeństwu. Prawo do ochrony prywatności, wizerunku i danych osobowych.
- Obowiązki ucznia: Przestrzeganie zasad kultury, szacunek wobec innych, systematyczne uczęszczanie na zajęcia, dbałość o mienie szkolne, przygotowywanie się do lekcji. Szkoła jest zobowiązana do zawarcia w statucie zasad korzystania z telefonów komórkowych, a nauczyciel może nakazać ich wyłączenie lub odłożenie, ale nie może ich zabrać ani przeszukać bez uzgodnienia z rodzicami (w przypadku nieletnich).

4. Ćwiczenie 3: „Zmieniamy świat – co możemy zmienić w Statucie?” (Warsztat / Praca własna – 15 minut):

- Dyskusja: „Czy macie na pewno swoje przemyślenia – jak szkołę, naukę, zasady można by zmienić?” . „Jak to zrobić?”.
- Uczniowie indywidualnie lub w małych grupach zastanawiają się, czy są jakieś prawa lub obowiązki, które chcieliby, aby znalazły się w statucie ich szkoły, zostały zmienione lub bardziej doprecyzowane.
- Zapisują swoje propozycje na kartkach. To jest kluczowy element rozwijania partycypacji młodych, która jest fundamentem demokracji. Wiek nie ma znaczenia, a dorośli powinni tłumaczyć młodym możliwości zaangażowania i tworzyć przestrzeń do działania.
- Warto wspomnieć o planowanych zmianach w prawie oświatowym, które mają stworzyć ustawowy katalog praw i obowiązków uczniów, przy czym szkoły będą mogły dodać więcej praw, ale katalog obowiązków będzie zamknięty ustawowo (planowana zmiana od 2026r.).
- Wybrane propozycje mogą zostać odczytane i krótko omówione.

5. Ćwiczenie 4: „Prawda czy Fałsz” (Gra – 15 minut):

- Podział na dwie grupy.
- Rozdanie każdej grupie kartek z różnymi stwierdzeniami (z Załącznika nr 2, np. „Nauczyciel może krzyczeć i obrażać ucznia, jeśli ten nie uważa na lekcji” – Fałsz; „Twoja opinia nie ma znaczenia w sprawach szkolnych” – Fałsz).
- Zadanie dla grup: Uczniowie decydują, czy zdania są prawdziwe (P) czy fałszywe (F), uzasadniając odpowiedzi, odwołując się do statutu szkoły, Konwencji o Prawach Dziecka lub Konstytucji RP.
- Nauczyciel nadzoruje grę, wyjaśnia wątpliwości i ewentualnie podlicza punkty.

III. Faza podsumowująca – Czas: 15 minut

1. Podkreślenie znaczenia praw i obowiązków (10 minut):

- Nauczyciel podsumowuje, podkreślając, że istnienie praw i obowiązków ucznia zapisanych w Statucie Szkoły jest bardzo ważne.
- Zauważa, że świadomość praw i obowiązków, które dotyczą młodych obywateli, w dalszym ciągu jest tematem na który mało się rozmawia.
- Quiz z fiszkami.

2. Gdzie szukać pomocy? (5 minut):

- Omówienie, do kogo uczeń może zwrócić się w przypadku naruszenia jego praw: Rzecznik Praw Ucznia – może to być nauczyciel albo wybrany uczeń. Funkcja RPU nie jest obowiązkowa, ale każda szkoła może go powołać, a jego kompetencje określa wewnętrzny regulamin (statut). RPU zajmuje się przestrzeganiem praw ucznia, pomocą w rozwiązywaniu konfliktów między uczniami a nauczycielami oraz proponowaniem zmian w przepisach szkolnych.
- Inne osoby i instytucje: przedstawiciele Samorządu Uczniowskiego, nauczyciele, wychowawcy, mediator rówieśniczy, dyrekcja.
- Wspomnienie o roli Rzecznika Praw Dziecka
- Ogólna informacja o Zespole do spraw Praw i Obowiązków Ucznia powołanym przy Ministrze Edukacji, który analizuje przepisy i przygotowuje projekty zmian m.in. w zakresie ujednolicenia i skatalogowania praw ucznia oraz utworzenia funkcji rzecznika praw ucznia na poziomach ogólnopolskim, wojewódzkim i szkolnym.
- Podkreślenie, że żeby zmieniać najbliższe otoczenie „nie trzeba być superbohaterem, czy milionerem ani tzw. dobrym uczniem”, wystarczy być dobrym obywatelem i znać reguły.

3. Zakończenie i podziękowanie za udział w zajęciach, ewentualnie rozdanie fiszek.

9. Bibliografia i źródła wykorzystane do przygotowania scenariusza lekcji:

- Konstytucja RP
- Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez ONZ 20.11.1989r. (Dz.U. z dnia 23 grudnia 1991,
- Ustawa prawo oświatowe z dnia 14 grudnia 2016r. (Dz.U. z 2025r. poz.1043 i 1160),
- Linki do stron: <https://unicef.pl/>, <https://brpd.gov.pl/>, <https://www.portaloswiatowy.pl/> ,
<https://mlodeglowy.pl/kompendium/jestem-nauczycielem/prawa-dzieci-i-mlodziezy-w-domu-copy/>

10. Słowniczek pojęć:

- Prawa ucznia: Uprawnienia i swobody przysługujące każdemu uczniowi w szkole, wynikające z przepisów prawa powszechnego (np. Konstytucji RP, Konwencji o Prawach Dziecka) i wewnętrznych (Statut Szkoły).
- Obowiązki ucznia: Czynności, które uczeń musi wykonać lub zasady, których musi przestrzegać, określone w przepisach prawa i statucie szkoły.
- Statut Szkoły: Główny dokument wewnętrzny każdej szkoły, określający jej organizację, cele i zadania, prawa i obowiązki uczniów, zasady oceniania, nagradzania i karania oraz tryb składania skarg.
- Konwencja o prawach dziecka: Międzynarodowy dokument prawny przyjęty przez ONZ (20 listopada 1989 r.), określający prawa wszystkich dzieci, w tym w kontekście edukacji.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej: Najwyższy akt prawny w Polsce (z 2 kwietnia 1997 r.), zawierający fundamentalne prawa obywateli, w tym prawo do nauki (art. 70).
- Partycypacja: Możliwość decydowania i współdecydowania, zarówno o sobie, jak i o otaczającym świecie; wyrażanie swojego zdania i próba zmiany rzeczywistości.
- Rzecznik Praw Ucznia (RPU): Osoba (uczeń lub nauczyciel) w szkole, której rolą jest przestrzeganie i egzekwowanie praw uczniów, rozwiązywanie konfliktów oraz proponowanie zmian w przepisach szkolnych.
- Kuratorium Oświaty: Organ administracji rządowej nadzorujący szkoły i placówki oświatowe w danym województwie, do którego można składać skargi w przypadku naruszenia praw ucznia.
- Rzecznik Praw Dziecka: Ogólnopolski organ, którego zadaniem jest ochrona praw dzieci w Polsce

11. Twoja osobista polecajka ciekawych materiałów w sieci: projektów, narzędzi, podcastów itp. które chcesz młodzieży/ nauczycielom polecić - wklej link:

- UNICEF Polska (sekcja Prawa dziecka i Partycypacja młodych
- <https://unicef.pl/co-robimy/aktualnosci/edukacja/wiek-nie-ma-znaczenia-o-partycypacji-mlodych> ,
- Rzecznik Praw Dziecka
- <https://brpd.gov.pl/partycypacja-dzieci-i-mlodziezy/> ,
- <https://www.youtube.com/watch?v=1INGELXBaeo>
- Portal Owiatowo.pl – informacje dotyczące zmian w prawie oświatowym związanych z prawami i obowiązkami uczniów.
- <https://oswiatowo.pl/prawa-ucznia-w-ustawie-a-nie-w-statutach-beda-zmiany-przepisow/>
- Platforma epodreczniki.pl: – darmowa platforma internetowa do zdalnej nauki, którą można wykorzystać do poszerzania wiedzy na temat praw i obowiązków ucznia

Ministerstwo
Edukacji Narodowej

Projekt "Young Democracy - Siła Mojego Głosu"
finansowany jest ze środków
Ministra Edukacji Narodowej w ramach programu Młodzi Obywatele.

Minister
Edukacji